

Nodokļu atvieglojumi un dīkstāves pabalsti – svarīgākie aspekti juristu skatījumā

Koronavīrusa krīzes un valdības noteiktās ārkārtējās situācijas dēļ ekonomikas atbalstīšanas nolūkā ieviesti daudzi grozījumi normatīvajos aktos, bet par svarīgākajiem un visplašāk piemērojamajiem valsts atbalsta mehānismiem uzskatāmas izmaiņas nodokļu jomā, sniedzot uzņēmumiem nodokļu nomaksas atvieglojumus, kā arī dīkstāves pabalstu programma. Zvērinātu advokātu birojs *Sorainen* organizējis vairākus seminārus, kurā biroja juristi snieguši padziļinātus skaidrojumus par normatīvā regulējuma izmaiņām, atbildējuši uz jautājumiem par dažādām nestandarta situācijām un vērsuši uzmanību arī uz dažiem neparastiem šīs situācijas radītiem blakus aspektiem. Šajā rakstā apkopota zvērināta advokāta, nodokļu tiesību eksperta Jāņa Taukača un zvērināta advokāta, darba tiesību speciālista Anda Burkevica sniegtā informācija un ieteikumi darba devējiem un grāmatvežiem.

Vietējie nodokļu atvieglojumi

Viens no galvenajiem un visplašāk izskanējušajiem atbalsta pasākumiem uzņēmējiem ir piedāvājums līdz trim gadiem atlikt nodokļu maksājumu termiņus vai sadalīt tos pa posmiem, nemaksājot par to nokavējuma naudu. Piesakoties uz šo iespēju, nepieciešams iesniegums Valsts ieņēmumu dienestam (VID), un iesniegumam jābūt pamatotam,

lai VID varētu pārliecināties, ka nodokļu maksājumu atlikšanas nepieciešamība ir saistīta ar Covid-19 izraisītajām sekām. Vienlaikus joprojām pastāv arī līdzšinējais mehānisms, kas paredz iespēju sadalīt nodokļu maksājumus termiņos vai atlikt tos līdz vienam gadam, taču tad jārēķinās, ka būs maksājama nokavējuma nauda (4,56% gadā), norāda **Jānis Taukačs**.

Arī aizpildot pieteikumu darbinieku dīkstāves pabalstam, lielākā

uzmanība pievēršama ailītei, kurā jāpamato, kā sasaistāma Covid-19 krīzes ietekme ar uzņēmuma apgrozījuma kritumu. Te ir iespēja pievienot pielikumus, un to esot ieteicams darīt. Jāatceras, ka Valsts ieņēmumu dienests veic pārbaudes par pieteikuma sniegto apgalvojumu patiesumu un normatīvajos aktos ir paredzēta atbildība par nepatiesas informācijas sniegšanu, atgādina J. Taukačs.

Gan iedzīvotājiem, gan arī uzņēmumiem ir iespēja vērsties savā pašvaldībā ar iesniegumu par nekustamā īpašuma nodokļa atlikšanu (pārceļot uz vēlāku laiku 2020. gada ietvaros). Šajā gadījumā pašvaldībām, visticamāk, nebūtu tiesību vēlāk par to pieprasīt nokavējuma naudu, uzskata J. Taukačs. «Likums paredz pašvaldībām noteikt jaunu apmaksas termiņu, nevis pagarināt esošo, līdz ar to te nevarētu būt runa par nokavējuma naudas piemērošanu,» skaidro advokāts.

Savukārt pievienotās vērtības nodokļa jomā paredzētās ātrākās priekšnodokļa atmaksas (30 dienu laikā pēc PVN deklarācijas iesniegšanas termiņa) neesot uzskatāmas par īpašu atvieglojumu, jo lielajām PVN pārmaksām šādas tiesības pastāvēja jau līdz šim. Īpaši gadījumos, kad priekšnodoklis pārsniedza 5000 eiro, problēmas ar atmaksas ātrumu neesot bijušas, saka J. Taukačs.

Akcīzes jomā paredzēts atbrīvojums no akcīzes nodokļa nedenaturētajam spirtam, ko izmanto spirtu saturošu dezinfekcijas līdzekļu ražošanā, ja denaturētā spirta iegāde vai tā ražošana Covid-19 dēļ ir būtiski apgrūtināta vai nav iespējama. Tāpat brīvāka padarīta akcijas preču tirdzniecība internetā (distances li-

guma ietvaros), piemēram, atļauts šādā veidā tirgot alkoholu. Tagad tiešsaistē (un arī pārrobežu tirdzniecībā) drīkst tirgot visas akcizētās preces, izņemot tabaku un tabakas izstrādājumus.

Lielajiem uzņēmumiem svarīgs aspekts varētu būt valsts atbalsta ierobežojumu (piemēram, iepriekšminēto nodokļu atvieglojumu — nokavējuma naudas atlaišana utt.) maksimālās latiņas paaugstināšana. Proti, Eiropas Komisija krīzes apstākļos palielinājusi maksimāli iespējamā valsts atbalsta apjomu no 200 000 līdz 800 000 eiro (daļai nozaru, piemēram, lauksaimniecības precēm, šis ierobežojums gan ir mazāks — 100 000 eiro). «Katram

fizisko personu rezidences vietas 183 dienu aprēķinu? OECD atbild, ka neietekmē,» informē J. Taugačs. Taču uzmanība esot jāpievērš būvlaukumu statusam. «Kā zināms, nodokļu konvencijās iekļauts sešu vai deviņu mēnešu termiņš, kura ietvaros būvlaukums neveido pastāvīgo pārstāvniecību. Taču, ja krīzes laikā būvniecības darbi tiek apturēti un būvnieki aizceļo uz savām mītnes zemēm, šis sešu vai deviņu mēnešu termiņš netiek apturēts — krīzes skartais posms to neietekmē. Tātad seši mēneši paliek seši mēneši neatkarīgi no tā, ka būvdarbi ir apstājušies,» akcentē eksperts.

Izpildot noteiktus kritērijus, krīzes laikā esot iespējams atbrīvoties gan no vietējo, gan starptautisko papīra formāta pavadzīmju (CMR) lietošanas, izpētījuši *Sorainen* eksperti. «Kaut arī likums par vietējām pavadzīmēm prasa parakstu, tam nav obligāti jābūt fiziskam parakstam — tas, līdzīgi kā ar rē-

«Esam nonākuši pie secinājuma, ka vairumā gadījumu šis cilvēks paliek padots tās valsts darbaspēka nodokļu piemērošanas normatīvajam regulējumam, kurā atrodas viņa darba devējs, tātad Latvijas. Tomēr var būt arī izņēmumi, tāpēc katras konkrētas valsts gadījumā ir jāskatās, kas rakstīts nodokļu konvencijās,» atklāj J. Taugačs.

Krīzes laikā iespējams elektroniski saskaņot gan preču izcelsmes, gan muitas statusu apliecināšanos sertifikātus. Ja nav izdevies to paveikt ar elektroniskā paraksta palīdzību, tad iespējams to saskaņot arī e-pasta formā (e-pastu uzrādot atbilstošajā muitas kontroles punktā, muitas noliktavā vai uz robežas, iegūt apliecinājumu sertifikātiem iespējams uz vietas). Savukārt Eiropas Komisija piešķīrusi Latvijai atbrīvojumu no muitas nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa, importējot tādas medicīnas preces un iekārtas, kas ir izmantojamas Covid-19 krīzes risināšanai. Tiesa gan, atbrīvojumu iespējams piemērot tikai tādos gadījumos, kad preču importētājs ir pati slimnīca vai medicīnas iestāde. «Skaidrojot šo situāciju muitā, nonācām pie praktiska risinājuma, ka uzņēmums jau pirms importēšanas valstī var pārdot preces konkrētajai medicīnas iestādei, pēc tam importu veic šī medicīnas iestāde, un tad minētie nodokļu atbrīvojumi jau ir piemērojami,» skaidro J. Taugačs.

Tipiskas un mazāk tipiskas ikdienas situācijas

Uzņēmumi vērsušies *Sorainen* arī ar jautājumiem par dažādām situācijām, ar kurām saskārušies ikdienas praksē. Piemēram, situācijas, kad no uzņēmuma netiek prasīta nomas maksa, radījušas jautājumu — vai tādā gadījumā priekšnodoklis būs pilnībā atskaitāms? Ja nomas maksas atcelšanu noformē kā simts procentu atlaidi, tad tam nevajadzētu ietekmēt priekšnodokļa atskaitīšanas tiesības, kā arī tiesības attiecīgos izdevumus uzskaitīt kā ar saimniecisko darbību saistītus izdevumus, apgalvo J. Taugačs.

Daudzus uzņēmumus interesē jautājums, kā iegrāmatot izdevumus, kas jau pirms krīzes sākuma apmaksāti par dažādiem ielānotiem komandējumiem, biznesa braucieniem, organizētiem pasākumiem, kas pēc tam koronavīrusa krīzes dēļ tikuši atcelti. Kā norāda J. Taugačs, Valsts ieņēmumu dienesta attieksme šajā ziņā ir diezgan

JĀNIS
TAUGAČS

Ja darbinieks ir atbraucis no ārzemēm un uzņēmums viņu nosūta uz pārbaudēm, apmaksājot tās, VID vērtējumā tie uzskatāmi par izdevumiem, kas ir saistīti ar saimniecisko darbību.

uzņēmumam pašam jāseko līdz saņemtajam valsts atbalsta lielumam, jo pretējā gadījumā vēlāk pašiem var nākties atmaksāt valstij pārsniegumu,» skaidro J. Taugačs.

Starptautiskā regulējuma piemērošana krīzes apstākļiem

Koronavīrusa krīzes dēļ arī Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (ESAO jeb OECD) izdevusi jaunas vadlīnijas saistībā ar nodokļu konvenciju piemērošanu. «Covid-19 krīzes iespējami cilvēki vairāk strādā no mājām, un rodas jautājums, vai dzīvokli vai mājas var klasificēt kā uzņēmuma pastāvīgo pārstāvniecību. OECD komentē, ka tas īsti nav iespējams. Tiek risināti arī jautājumi par fizisko personu rezidenci, proti, ja cilvēki ir atgriezušies atpakaļ mājās, vai tas ietekmē

ķīniem, var būt abpusējas vienošanās mehānisms, kas ierakstīts līgumā vai grāmatvedības politikā. Autentificēšanas mehānisms var būt e-pasta saziņa vai arī var izmantot atrunu «derīgs bez paraksta». Lielāka problēma ir ar starptautiskajām pārvadājumu pavadzīmēm, taču būtībā arī CMR konvencijai paraksts nav obligāts rekvizīts (atšķirībā gan no Valsts ieņēmumu dienesta un arī tiesu pašreizējās prakses). Otrkārt, PVN likuma grozījumos, kas stājās spēkā 2020. gada 1. janvārī, jau ir krietni atvieglota kārtība, kādā var piemērot nulles procentu PVN likmi, nemaz neizmantojot starptautisko pārvadājumu pavadzīmi,» skaidro J. Taugačs.

Pētīta arī situācija, kad, piemēram, Latvijā nodarbināts ārzemnieks krīzes laikā devies uz savu mītnes valsti, bet turpina strādāt attālināti.

labvēlīga — dienests metodiskajos materiālos skaidrojis, ka šādus izdevumus iespējams iegrāmatot kā saimnieciskās darbības izdevumus. Darījums esot jāvērtē pēc tā ekonomiskās būtības, nevis juridiskās formas, un šādās situācijās ir iespējams diezgan droši apgalvot, ka darījums neradīs negatīvas uzņēmumu ienākuma nodokļa vai pievienotās vērtības nodokļa sekas.

Savukārt attiecībā uz izmaksām par Covid-19 pārbaužu veikšanu darbiniekiem, ir iespējamas divas situācijas. Ja darbinieks ir atbraucis no ārzemēm un uzņēmums viņu nosūta uz pārbaudēm, apmaksājot tās, VID vērtējumā tie uzskatāmi par izdevumiem, kas ir saistīti ar saimniecisko darbību. Savukārt, ja darbinieks Covid-19 testu veicis pēc savas iniciatīvas un vēlāk lūdzis darba devējam to kompensēt (un pārbaudei nav bijis ne īsti pamatots iemesls, ne arī tā bijusi iniciatīva no darba devēja puses), šādai kompensācijai VID neredz saistību ar saimniecisko darbību.

Tāpat par saimnieciskās darbības izdevumiem netiek uzskatīti izdevumi par darba devēja apmaksātu darbinieku ēdināšanu (pēc darba devēja iniciatīvas). Vienīgais izņēmums — tad, ja šāda ēdināšana ir paredzēta koplīgumā. Jautājumi bijuši arī par gadījumiem, kad uzņēmums vēlas izmaksāt pabalstu saslimušam darbiniekam, taču likums šajā ziņā neparedzot īpašus izņēmumus.

Jautājumi par dīkstāves pabalstiem

Diezgan daudz neskaidrību uzņēmējiem radījušas iespējamās situācijas dīkstāves pabalstu izmaksas jomā. Tās *Sorainen* semināros skaidrojis zvērināts advokāts **Andis Burkevics**.

Kopumā darba devējiem jāatceras, ka noslēgtie darba līgumi ir spēkā tieši tādā pašā apmērā kā iepriekš, ārkārtējā situācija darba devēja un darbinieka pienākumus un tiesības tiešā veidā neietekmē, un arī Darba likuma normas turpina darboties tieši tāpat kā iepriekš. Tomēr ir viens izņēmums — jaunajā likumā «Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību» 14. pantā norādīts, ka tad, ja darba devēja darbinieks saņem dīkstāves pabalstu, tad darba devējs var nepiemērot Darba likuma 74. pantu, kas nozīmē to, ka darba

devējam nav pienākuma darbiniekam neko piemaksāt dīkstāves pabalstam (taču likums arī neaizliedz to darīt, ja darba devējs vēlas).

Dīkstāve ir situācija, kad darbinieks ir gatavs veikt savus darba pienākumus, strādāt, bet darba devējs nevar darbinieku nodrošināt ar darbu. Tātad jebkura darbinieka ataisnota prombūtne (atvaļinājumi) nav vērtējama kā dīkstāves situācija, un par šo laiku dīkstāves pabalsts nepienākas. Iespējamās arī nestandarta situācijas, ja darbinieks strādā arī pie cita darba devēja un vienā no darbavietām iestājies dīkstāvē, bet otrā turpinās darbs. Prioritāri dīkstāves pabalstu var pieprasīt tas darba devējs, kura darbiniekam tā ir galve-

ANDIS BURKEVICS

Darbinieks pat varot tikt nodarbināts visas mēneša darba dienas, bet nepilnu laiku, piemēram, četras stundas astoņu stundu vietā. Arī šajā gadījumā tā darba dienas daļa, kurā darbinieks nevar tikt nodrošināts ar darbu, esot uzskatāma par dīkstāvi.

nā nodarbinātības vieta (tur atrodas algas nodokļa grāmatiņa). «Ja šādas nosacīti galvenās darbavietas nav, tad dīkstāves pabalsts tiks piešķirts tam darba devējam, kurš to pirmās pieprasīs,» skaidro A. Burkevics.

Vai viena mēneša ietvaros darbinieks var būt dīkstāvē vairākus periodus (piemēram, vienu nedēļu strādā, otru — nestrādā)? Izrādās — jā, tas ir iespējams. Pieprasot dīkstāves pabalstu, darba devējam jānorāda periods, par kuru tiek pieprasīts pabalsts, un tie varot būt dažādi laika posmi. Darbinieks pat varot tikt nodarbināts visas mēneša darba dienas, bet nepilnu laiku, piemēram, četras stundas astoņu stundu vietā. Arī šajā gadījumā tā darba dienas daļa, kurā

darbinieks nevar tikt nodrošināts ar darbu, esot uzskatāma par dīkstāvi, aplicina A. Burkevics.

Ja Covid-19 krīzes radītās situācijas dēļ uzņēmumam vairs nav nepieciešami visi darbinieki, kā noteikt, kuri tieši sūtāmi dīkstāvē? «Šeit likums konkrētus kritērijus nemin. Vienīgā prasība, lai darba devējs spētu objektīvi pamatot savu lēmumu,» saka A. Burkevics. Taisnīgs risinājums būtu veikt darbinieku rotāciju — vienu nedēļu strādā vieni, otru — otri darbinieki, iesaka jurists. Strīdīgs ir jautājums par vecāka gadagājuma darbinieku nodarbināšanu vai nosūtīšanu dīkstāvē. No vienas puses, šādā situācijā būtu pamatota sūtīšana dīkstāvē, jo tieši vecāka gadagājuma cilvēkus viruss visvairāk apdraud, tomēr tas diezgan klaji robežojoties ar darbinieku diskrimināciju vecuma dēļ, tāpēc tomēr nebūtu uzskatāms par objektīvu kritēriju, vērtē A. Burkevics.

Vai darba devējs drīkst par darbinieku pieprasīt dīkstāves pabalstu, ja uzņēmumā bijusi dīkstāve, tomēr alga par šo periodu jau tikusi izmaksāta? Kā atzīst A. Burkevics, šādā gadījumā pretendēt uz dīkstāves pabalstu būtu problemātiski, jo iznāk, ka darbinieks ārkārtas situācijas laikā nopelnītu vairāk nekā parasti, un tas nebūtu pieļaujams. «Līdz ar to uzņēmumiem, kas pretendē uz dīkstāves pabalsta saņemšanu, būtu ieteicams pirms pabalsta saņemšanas par attiecīgo laika periodu algu tomēr neizmaksāt. Pēc pabalsta saņemšanas ir iespējams veikt piemaksu,» iesaka jurists. ■